

KO'ZI OJIZ BOLALARNI O'QITISHDA TIFLOPEDAGOGIKANING ASOSIY TAMOYILLARI

Xaliyarova Zilola Muxitdin qizi
Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti
Maxsus Pedagogika –U72 talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ko'zi ojiz bolalarni o'qitishda tiflopedagogikaning asosiy tamoyillari, ularning mazmuni va amaliy ahamiyati yoritiladi. Maxsus pedagogik yondashuv, differensial ta'lim, kompensator imkoniyatlardan foydalanish hamda ijtimoiy moslashuv jarayonida tiflopedagogikaning o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, ko'zi ojiz bolalar ta'limida qo'llaniladigan maxsus usullar, texnik vositalar va innovatsion yondashuvlarning samaradorligi ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Tiflopedagogika, ko'zi ojiz bolalar, maxsus ta'lim, korreksion pedagogika, kompensator imkoniyatlar, ijtimoiy moslashuv, ta'lim tamoyillari.

Jamiyatda har bir shaxsning barkamol rivojlanishi va ta'lim olish huquqi ta'minlanishi demokratik qadriyatlarning muhim ko'rinishlaridan biridir. Shu nuqtai nazardan qaralganda, imkoniyati cheklangan, jumladan ko'zi ojiz bolalar uchun ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Ularning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishi, mustaqil bilim olish va kasbiy malaka orttirishi tiflopedagogikaning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Tiflopedagogika — bu ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirish bilan shug'ullanuvchi maxsus pedagogika sohasi bo'lib, u ko'zi ojiz bolalarning shaxsiy imkoniyatlarini to'liq ochib berish, ularni jamiyatda teng huquqli inson sifatida shakllantirishga qaratilgan. Mazkur fan doirasida ishlab chiqilgan tamoyillar, metodlar va yondashuvlar ko'zi ojiz bolalar uchun ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Ko'zi ojiz bolalarni o'qitishda asosiy e'tibor ularning mavjud sezgi a'zolarini — eshitish, teginish, hid bilish kabi kompensator imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratiladi. Shu orqali ular bilim olishda ko'rish imkoniyatini boshqa sezgilari orqali qoplashga o'rgatiladi. Zamonaviy tiflopedagogika nafaqat klassik usullarga, balki axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, maxsus o'quv vositalari va innovatsion pedagogik yondashuvlarga ham tayanadi.

Shuningdek, tiflopedagogikaning asosiy tamoyillari ko'zi ojiz bolalar ta'limining mazmuni, shakli va metodlarini belgilab beradi. Ushbu tamoyillar bolalarda ijtimoiy moslashuvni ta'minlash, ularda mustaqillik, mehnatga qiziqish, o'zini-o'zi anglash va shaxs sifatida rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Shu bois, ko'zi ojiz

bolalarni o'qitishda tiflopedagogikaning asosiy tamoyillarini chuqur o'rganish va amaliyotda qo'llash bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir.

Ko'zi ojiz bolalarni o'qitishda har bir shaxsning o'ziga xos qobiliyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish darajasi hisobga olinishi zarur. Tiflopedagogikada insonparvarlik tamoyili bolaga faqatgina "nogiron" sifatida emas, balki uning shaxsiy imkoniyatlari, qiziqishlari va ijtimoiy rolini inobatga olgan holda yondashishni taqozo etadi. Bu tamoyil ularni o'z qadr-qimmatini his etuvchi, jamiyatda faol ishtirok etuvchi shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Ko'zi ojiz bolalar ta'limida asosiy e'tibor ko'rish imkoniyatini boshqa sezgi organlari orqali qoplashga qaratiladi. Eshitish, teginish, hid bilish va kinestetik sezgilar asosida bilim olish jarayoni tashkil etiladi. Masalan, Brayl yozuvi orqali o'qish va yozish, hajmli va taktil materiallardan foydalanish bolalarda ko'rish qobiliyati o'rnini bosuvchi muhim vosita hisoblanadi. Kompensator rivojlanish tamoyili bolaga jamiyatda to'laonli faoliyat yuritish imkonini beradi.

Ko'zi ojiz bolalar o'qitilishida maxsus sharoitlarning yaratilishi katta ahamiyatga ega. Brayl yozuvida darsliklar, nutq sintezatorlari, kompyuter dasturlari, ovozli kitoblar, taktil materiallar hamda maxsus o'quv jihozlari ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bu borada keng qo'llanilib, ko'zi ojiz bolalarning o'zlashtirish darajasini ancha yuksaltirmoqda.

Ko'zi ojiz bolalarni o'qitish jarayonida ularning jamiyatga moslashuvi, ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishi, boshqalar bilan muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirish muhimdir. Integratsion yondashuv orqali ular umumta'lim muassasalarida sog'lom tengdoshlar bilan birgalikda ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning ijtimoiy faolligini kuchaytiradi va shaxs sifatida rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Ko'zi ojiz bolalarning ta'lim jarayoni uzluksiz va izchil bo'lishi lozim. Dastlabki bosqichlardan boshlab, maktab, keyinchalik kasb-hunar ta'limi va oliy ta'lim jarayonigacha izchil yondashuv zarur. Bu tamoyil bolalarda olgan bilim va ko'nikmalarni hayotiy faoliyatda qo'llash imkonini beradi.

Tiflopedagogikada nazariy bilimlar amaliy faoliyat bilan uzviy bog'liq holda o'rgatiladi. Ko'zi ojiz bolalarning kundalik hayot faoliyati, mustaqillik, maishiy ko'nikmalar, kasbiy tayyorgarlik, turli ijtimoiy vaziyatlarga moslashish jarayonlari doimiy mashg'ulotlar orqali rivojlantiriladi. Bu tamoyil ularni kelajakda jamiyatda faol, mustaqil hayot kechirishga tayyorlaydi.

Ko'zi ojiz bolalarni o'qitishda ota-onalar, pedagoglar, tiflopedagoglar, psixologlar va shifokorlarning hamkorligi zarur. Ushbu jarayon faqat o'qituvchining vazifasi bo'lib qolmay, balki oila va jamiyatning qo'llab-quvvatlashi orqali samarali kechadi.

Ko'zi ojiz bolalarni o'qitishda tiflopedagogikaning asosiy tamoyillari maxsus ta'lim jarayonining poydevorini tashkil etadi. Ushbu tamoyillar bolalarning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularni jamiyatda faol va mustaqil shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Insonparvarlik va individual yondashuv tamoyili bolada o'ziga ishonchni kuchaytirsa, kompensator rivojlanish tamoyili uning sezgi organlari orqali bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Maxsus sharoitlar va texnik vositalar esa ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi. Shuningdek, ijtimoiy moslashuv va integratsiya tamoyili ko'zi ojiz bolalarni jamiyatga faol qo'shib boradi, amaliy faoliyatga yo'naltirish va hamkorlik tamoyillari esa ularning kelajakdagi mustaqilligini ta'minlaydi.

Shunday qilib, tiflopedagogikaning asosiy tamoyillariga tayangan holda olib borilgan ta'lim jarayoni ko'zi ojiz bolalarning nafaqat bilim olish, balki hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish, ijtimoiy faollikni rivojlantirish va jamiyatda munosib o'rin egallashiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Аксенова А.К. Тифлопедагогика. — Москва: Академия, 2002.
2. Солнцева Л.И. Методика обучения слепых и слабовидящих школьников. — Санкт-Петербург: Питер, 2010.
3. Волкова Г.А. Коррекционная педагогика. — Москва: Владос, 2008.
4. Жук Т.В. Социальная адаптация детей с нарушением зрения. — Минск: Вышэйшая школа, 2012.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Maxsus pedagogika asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2020.
6. Shirinboyeva G. Defektologiya va maxsus ta'lim metodlari. — Toshkent: Fan, 2018.
7. Hatton D. Teaching Students with Visual Impairments. — New York: Routledge, 2016.
8. American Foundation for the Blind (AFB). Best Practices in Education for Blind and Visually Impaired Children. — Washington, 2021.